

PROCJENA KREDITNOG RIZIKA

UDK 336:338.3
Stručni rad

mr. sc. Damir Ribić
Hypo-alpe-adria-bank d.d. Zagreb
Viši financijski savjetnik
Virovitica, Ferde Rusana 1
tel. 033 / 803-125, fax. 033 / 803-122
e-mail: damir.ribic@hypo-alpe-adria.hr

SAŽETAK - Donošenje odluke o kreditiranju određenog trgovačkog društva, za svaku banku je vrlo složen proces. Naizgled jednostavni planovi u glavi poduzetnika odnosno onoga koji je kredit zatražio, ponekad su vrlo teško provodljivi, odnosno ponekad je vrlo teško dokazati njihovu isplativost. Financijski izvještaji koje podnose tvrtke, svakako su dobar početak analize stanja tvrtke, i njezine sposobnosti zaduživanja. Analiza financijskih izvještaja usmjerena je prvenstveno na kvantitativne financijske informacije i zbog toga se često naziva još i financijskom analizom (Žager i dr. 2008., 36). Svaka banka razvija svoje alate pomoću kojih analizira dostavljene financijske pokazatelje, te obradom takvih «sirovih» podataka, pokušava dobiti što je moguće više «informacija» za što je moguće jednostavnije donošenje odluke o kreditiranju. Uz financijske pokazatelje koji su kvantificirani i relativno lako mjerljivi, pri ocjeni kreditne sposobnosti analiziraju se i neopipljivi i često puta vrlo teško mjerljivi podaci, tzv. «Soft facts», ili prevedeno na hrvatski «meki podaci». Cilj rada je prikazati, koje su to sve informacije potrebne banci pri analizi financijskih izvještaja, i dobivene su od strane poduzetnika, te one informacije koje se donose na temelju prosudbe client menadžera, odnosno tzv. soft facts-i, a njihovo dobivanje je često puta nešto zahtjevnije i značajno teže ih je izmjeriti i pridodati im određene vrijednosti.

Ključne riječi - financijski pokazatelji, kreditni rizik, hard facts, soft facts

SUMMARY - Decisions about lending to a company, for each bank is a very complex process. A seemingly simple plan in a head of the one who requested the loan, sometimes very hard conductive, or sometimes it is very difficult to prove their viability. Financial statements submitted by companies, certainly a good start of the analysis and determination of its borrowing capacity. Financial statement analysis focused primarily on quantitative financial data and thus are often referred to financial analysis. Each bank develops its tools that analyzing the submitted financial indicators, and processing of such "raw" data, trying to get as much as possible "information" for as easier to make a decision on lending. In addition to financial indicators that are relatively easily quantified and measurable, in assessing a borrowing capacity, the bank is analysis and intangible and often difficult to measurable data, the so-called. "Soft Facts" or, translated into Croatian "soft data".

The aim is to show, which information is necessary to the bank in analysing the financial statements, and were obtained by the enterpreneur, and the information based on the judgements of client managers, so called «soft facts», and getting them is often a bit more demanding, and significantly harder to measure and add to them a certain value.

Keywords: financial data, credit risk, hard facts, soft facts.

1. UVOD

Na kreditnim tržištima prisutne su asimetrične informacije jer kreditori raspolažu s manjim brojem informacija o prilikama za ulaganje i aktivnostima tražitelja kredita nego sami tražitelji kredita. To dovodi do dviju aktivnosti financijskih institucija usmjerenih na dobivanje informacija, a to su aktivnosti provjera i nadgledanje.

Da bi provjera bila uspješnom, banka mora od potencijalnog zajmoprimca prikupiti pouzdane informacije. Zajedno, učinkovita provjera i prikupljanje informacija sačinjavaju važan princip

upravljanja kreditnim rizikom. (Mishin,S., Etkins, S.G., 2005., 598)

Sušinski razlog ispitivanja kreditne sposobnosti poduzeća prije rješavanja njegovog zahtjeva za kredit je u tome da banka odnosno kreditor, prije zaključenja ugovora o plasmanu novčanih sredstava, barem približnom točnošću utvrdi sposobnost i spremnost poduzeća odnosno budućeg dužnika da vrati primljena novčana sredstva, i to pod uvjetima koja se predviđaju ugovorom. Svrha te ocjene da se odluka o kreditu, u uvjetima neodredivosti, najviše zasniva na razumnim financijskim načelima. Financijskom analizom kreditne sposobnosti poduzeća obuhvaćaju se sve pojave iz poslovne prošlosti i iz poslovne sadašnjosti poduzeća za koje se, u svakom pojedinom slučaju, može posebno pretpostaviti da utječu na poslovnu budućnost poduzeća. (Negro, Z. 2001., 204).

2. FINANCIJSKI POKAZATELJI - «HARD FACTS»

Banka kao glavni kreditor i jedan od glavnih izvora financiranja tvrtke, itekako je zainteresirana za financijsku analizu tvrtke. Kreditori će u prvome redu provoditi kreditnu analizu kako bi na temelju tako prikupljenih informacija smanjili rizik neplaćanja, odnosno, sebi osigurali povrat glavnice s pripadajućim kamatama, time da će kreditori koji su angažirali kratkoročna sredstva prije svega voditi računa o trenutnoj likvidnosti i sposobnosti poduzeća da generira novčani tok. Kreditorima koji su angažirali dugoročna sredstva u poduzeću neće biti primaran interes samo trenutačna sposobnost poduzeća da generira novčani tok, već će voditi računa i o potencijalnoj budućoj profitabilnosti te budućoj sposobnosti poduzeća da generira novčani tok. Na temelju prikupljenih financijskih informacija o trenutačnom poslovanju provodit će se analiza scenarija, temeljem koje će se predviđati novčani tokovi tog poduzeća za razdoblje dospijeća kreditnih obveza. (Žager, K. i dr., 2008.,37)

Banka pri procjeni kreditne sposobnosti i ocjeni kreditnog rizika, u prvome redu analizira najvažnije financijske izvještaje, a to su bilanca i račun dobiti i gubitka. Svaka tvrtka za svoje potrebe internog izvješćivanja analizira vlastite pokazatelje, međutim, bankarska analiza tih pokazatelja provodi se na nešto drugačiji način, a što će biti prikazano u nastavku teksta.

2.1. BILANCA:

Bilanca stanja sumira imovinu, obveze i vlasničku glavnice poduzeća u određenom vremenskom trenutku, obično na kraju godine ili tromjesečja (Van Horne, 2002., 148)

Ukupna imovina, odnosno **aktiva bilance** dijeli se na stalna sredstva i obrtna (tekuća) sredstva. Ono što je osobito važno kod stalnih sredstava je raščlaniti materijalnu, nematerijalnu i financijsku imovinu. Nematerijalna imovina se često može prikazati i većom nego što to ona i uistinu jest, tako da se značajna pažnja tome i pridaje. Materijalna imovina čini jezgru svakog proizvodnog poduzeća, što u suvremenim uvjetima može imati veoma mali značaj. Primjerice softverske tvrtke ne moraju imati značajnu materijalnu imovinu. Vrijednost Google-a zasigurno nije u njihovim zgradama, tvornicama i opremi. Ta vrijednost je neopipljiva i vrlo je teško izvršiti procjenu vrijednosti takve imovine. Takva tvrtka, će zasigurno iskazivati najveću vrijednost u svojoj nematerijalnoj imovini.

Financijska imovina, može biti veoma značajna u obliku vlasničkih udjela u pojedinim trećim trgovačkim društvima, odnosno dužničkim vrijednosnim papirima koje tvrtka može posjedovati. To je značajan pokazatelj ekonomske snage svake tvrtke.

Ukoliko se kao instrument osiguranja kredita uzima nešto od dugotrajne imovine, nastoji se uzeti imovina kojoj je relativno lako odrediti vrijednost i što je veoma važno da ta vrijednost ne oscilira u kratkome roku.

S druge strane imovina svake tvrtke sastoji se i od kratkoročnih, tekućih ili obrtnih sredstava. To su obično sredstva koje se definiraju kao imovina čiji vijek trajanja nije duži od jedne godine, te se u vrlo kratkome roku mogu unovčiti ili već i jesu u obliku novca i novčanih ekvivalenata.

Glavna podjela kratkoročnih (obrotnih) sredstava je na zalihe, kratkoročna potraživanja i kratkoročnu financijsku imovinu.

Pasiva bilance predstavlja kapital i obveze tvrtke. Drugim riječima pasivu bilance možemo nazvati i «izvorima aktive», budući da se ovdje vidi koja je imovina financirana iz kojih izvora; vlastitih ili tuđih. Upravo ovaj način promatranja bilance je vrlo važan za bankare, budući da se na taj način jasno vidi koliki rizik poslovanja, odnosno investicije snosi poduzetnik, koliki rizik snose dobavljači, odnosno koliki rizik snosi banka. Ukoliko sam poduzetnik ne želi snositi rizik poslovanja, ne postoji niti jedan razlog zašto bi rizik poslovanja umjesto njega snosio netko drugi. Upravo ovaj pokazatelj se mora detaljno analizirati i on mora svakome kreditoru u potpunosti biti jasan, inače se neće upustiti u proces kreditiranja.

Temeljeno na ovoj pretpostavci, banka pri analizi bilance, pasivu bilance i dijeli na **VLASTITI KAPITAL I TUĐI KAPITAL**. Vlastiti kapital predstavljaju u najvećoj mjeri temeljni upisani kapital tvrtke, zadržana dobit iz prethodnih razdoblja, te dobit tekuće godine. Ukoliko poduzetnik stalno kroz čitavo svoje poslovanje prenosi dio dobiti na način da je reinvestira u tvrtku i ne isplaćuje si je u obliku dividendi ili kao dobit na temelju vlasničkih udjela, tvrtka postaje jača, financijski snažnija, te svakako manje rizična za kreditiranje.

Tuđi kapital se u analizi financijskih izvještaja promatra sa stajališta ročnosti, odnosno utvrđuje se što se od obveza smatra dugoročnim, a što kratkoročnim obvezama. Sve obveze, prema bankama, obveze prema dobavljačima, obveze prema državi, obveze prema zaposlenicima, obveze prema vlasnicima, obveze prema izdanim dužničkim vrijednosnim papirima mogu biti dugoročne ili kratkoročne. Osobito je važno da tvrtka ima usklađenu bilančnu poziciju, na način da dugoročnu imovinu financira iz dugoročnih izvora, odnosno da kratkoročnu imovinu financira iz kratkoročnih izvora. Ukoliko je na ovaj način poslovanje usklađeno, to je dokaz financijske stabilnosti, odnosno pokazatelj da se radi o ekonomski gledano «zdravom poduzeću».

Prikažimo kako izgleda struktura bilance promatrano sa stajališta banke kao kreditora pri analizi financijskih izvještaja.

TABLICA 1: STRUKTURA BILANCE

AKTIVA	PASIVA		
<i>Patenti, licence, koncesije</i>	Temeljni kapital	Proizvodnja u tijeku	Povezana poduzeća - kratkoročno
Nematerijalna imovina	Neplaćeni kapital (-)	Gotovi proizvodi	Primljeni zajmovi
Zemljišta i građevinski objekti	Rezerve iz kapitala	Trgovačka roba	Obveze iz poslovanja
<i>Građevinski objekti</i>	Prenesena dobit / gubitak	Predujmovi za zalihe	Primljeni predujmovi, depoziti
<i>Zemljište</i>	Dobit / gubitak tekuće godine	Zalihe	Obveze po mjenicama i čekovima
Postrojenja i uređaji	Korekcija vrijednosti kapitala	Potraživanja od kupaca <i>U inozemstvu</i>	Porezi i doprinosi
Poslovna oprema i ostala sredstva	Revalorizacija	Povezana poduzeća	Ostale kratkoročne obveze
Predujmovi i sredstva u pripremi	VLASTITI KAPITAL	<i>Potraživanja iz poslovanja kratkoročna</i>	Obveze isplate dobiti vlasnicima
<i>Predujmovi za materijalnu imovinu</i>	Dugoročna ulaganja	<i>Dani zajmovi kratkoročni</i>	Obveze prema zaposlenima
Materijalna imovina	Dugoročni krediti - Banka	Ostala potraživanja	Kratkoročne obveze
Udjeli u povezanim poduzećima	Dugoročni krediti - ostale financijske institucije	<i>Potraživanja od države</i>	TUDI KAPITAL
Sudjelujući interesi	Pozajmice od povezanih poduzeća	Dani kratkoročni krediti i ostala ulaganja	Pasivna vremenska razgraničenja
Vrijednosni papiri	Ostale dugoročne obveze	<i>Dani krediti</i>	UKUPNO KAPITAL I OBEZE
Dani krediti, depoziti, kaucije	Dugoročne obveze	Vrijednosni papiri kratkoročni	Izvanbilančne obveze
<i>Dani depoziti, kaucije</i>	Kratkoročni krediti - Banka	Novac na računu i blagajni	
Financijska imovina	Kratkoročni krediti - ostale financijske institucije	Kratkoročna potraživanja i financijska imovina	
Dugotrajna potraživanja	Kratkoročne pozajmice nefinancijske institucije	TEKUĆA (OBRтна) SREDSTVA	
STALNA SREDSTVA	Obveze prema dobavljačima	Aktivna vremenska razgraničenja	
Sirovine i materijali	U inozemstvu	UKUPNA IMOVINA	
		Izvanbilančna imovina	

Izvor: autor

2.2. RAČUN DOBITI I GUBITKA

Račun dobiti i gubitka prikazuje prihode i rashode poduzeća tijekom određenog vremenskog razdoblja, obično za jednu godinu ili tromjesečje (Van Horne, 2002., 120).

Za kreditora, odnosno banku, račun dobiti i gubitka financijski je izvještaj od kojega kreće izračun kreditne sposobnosti poduzeća.

Prije svega, važno je razgraničiti prihode iz osnovne djelatnosti, od nekih drugih izvanrednih prihoda. Oni u jednoj godini mogu biti vrlo značajni i veoma visoki, što ne iskazuje stvarnu ekonomsku snagu te tvrtke. Na primjer tvrtka može ostvariti izvanredan prihod iz prodaje svoje imovine odnosno nekog stalnog sredstva koje nije u funkciji, te na taj način jednokratno povećati svoju dobit. Međutim,

banka pri izračunu kreditne sposobnosti, takav prihod neće uzimati u obzir jer on neće označavati kontinuirano povećano poslovanje, te neće biti dokaz kreditne sposobnosti. Mada, dugoročno smanjenje dugotrajne imovine, može donijeti veći bruto profit po jedinici stalnih sredstava, što znači da tvrtke s puno manje resursa ostvaruje veću zaradu, što samim time smanjuje troškove i u konačnici vodi do uspješnijeg poslovanja.

Kod prikaza troškova poslovanja, kreditoru će najvažnije biti razgraničiti operativne troškove nastale direktno pod utjecajem poslovanja, izvanrednih troškova koji nisu pod utjecajem poslovanja i u dužem razdoblju ne opterećuju poslovanje. Financijski prihodi i financijski rashodi, te amortizacija prikazuju se tek nakon operativnog profita (EBITDA), budući da je ona temelj i početna pozicija pri izračunu kreditne sposobnosti.

TABLICA 2: RAČUN DOBITI I GUBITKA SA STAJALIŠTA BANKE

RAČUN DOBITI I GUBITKA
Prihodi od prodaje u zemlji
Prihodi od prodaje u inozemstvu
Popusti pri prodaji (-)
Prihodi od prodaje
Povećanje / smanjenje vrijednosti zaliha
Aktivirani vlastiti proizvodi, usluge
Prihodi iz osnovne djelatnosti
Troškovi materijala / robe
Usluge na izradi proizvoda
Troškovi prodanih proizvoda / robe
BRUTO PROFIT
Ostali poslovni prihodi
Subvencije
POSLOVNI PRIHODI UKUPNO
Troškovi osoblja
Ispravak vrijednosti kratkotrajne imovine
Troškovi rezerviranja
Ostali operativni troškovi
<i>Održavanje</i>
<i>Najam i leasing</i>
<i>Marketing i prodaja</i>
<i>Troškovi transporta i osobnih vozila</i>
<i>Dnevnice i naknade djelatnicima</i>
<i>Troškovi osiguranja</i>
<i>Troškovi platnog prometa banaka</i>
Ostali troškovi poslovanja
TROŠKOVI POSLOVANJA UKUPNO
OPERATIVNI PROFIT (EBITDA)
Ostali prihodi
<i>Prodaja imovine</i>
Ostali rashodi
<i>Neotpisana vrijednost prodane imovine</i>
Neto ostali prihodi / rashodi
Amortizacija
REZULTAT PRIJE KAMATA I POREZA (EBIT)
Financijski prihodi
<i>Prihodi od kamata</i>
<i>Pozitivne tečajne razlike</i>
Financijski rashodi
<i>Troškovi kamata</i>
<i>Negativne tečajne razlike</i>
Financijski rezultat
REZULTAT PRIJE POREZA (EBT)
Porez na dobit
NETO DOBIT / GUBITAK

Izvor: autor

2.3. ANALIZA POKAZATELJA

Banka kao kreditor prvenstveno će svoju analizu temeljiti na analizama eksternog financiranja, odnosno posebnu pažnju će usmjeriti sredstvima koja su poduzeću potrebna, njegovom financijskom stanju i uspješnosti, te njegovu riziku

poslovanja. U pravilu postoje pet ključnih financijskih odnosa (Van Horne, 2002., 148):

- likvidnost
- poluga (zaduženost)
- pokriće
- aktivnost
- profitabilnost.

Niti jedan financijski odnos nije dovoljan sam po sebi za stvarno ocjenjivanje financijskog stanja i uspješnosti poduzeća. Oni se moraju analizirati na komparativnoj osnovi. Ključna je usporedba jedne kompanije sa sličnim kompanijama i prosjecima za djelatnost tijekom vremena.

Kod analize financijskih izvještaja, banka na drugačiji način promatra ove osnovne odnose, jer kao što je rečeno u prvi plan se stavlja sposobnost zaduživanja i rizik poslovanja tvrtke, tako da se neki pokazatelji značajnije raščlanjuju od ostalih.

2.3.1. Likvidnost

Likvidnost je značajan pokazatelj iz razloga jer nam u svakome trenutku govori hoće li tvrtka moći podmiriti dospjele kratkoročne obveze. Mogućnost podmirenja obveza omogućuje poslovanje bez ikakvih poteškoća u nabavi robe ili blokada na žiro računu. Za izračun pokazatelja likvidnosti koriste se podaci iz bilance, dok su za Banku najznačajniji:

- koeficijent opće likvidnosti - mjeri sposobnost podmirenja tekućih obveza s tekućom imovinom
- koeficijent ubrzane likvidnosti - mjeri sposobnost podmirenja s najlikvidnijom (brzom) tekućom imovinom

2.3.2. Aktivnost

Pokazatelji aktivnosti ukazuju na to koja je razina aktivnosti potrebna da bi poduzeće ostvarilo zadovoljavajuće rezultate.

- koeficijent obrta ukupne imovine (koeficijent obrtaja kapitala) - mjeri relativnu efikasnost ukupne imovine u ostvarivanju prihoda od prodaje.
- koeficijent obrta kratkotrajne imovine - mjeri koliko su puta obrnute zalihe (prodane) tijekom godine; osigurava informaciju o likvidnosti zaliha i tendenciji viška zaliha
- dani naplate potraživanja od kupaca - prikazuje prosječan broj dana koji protekne od prodanog proizvoda do njegove naplate.
- dani plaćanja obveza prema dobavljačima - prikazuje prosječan broj dana koji protekne od nabavljanja proizvoda od dobavljača sve do njegovog dospijanja naplate.
- dani vezivanja zaliha - prikazuje broj dana zaliha koji protekne od njihove proizvodnja do njihove prodaje.

2.3.3. Financijska stabilnost

Ovi pokazatelji su veoma značajni jer prikazuju odnos rizika koje preuzima vlasnik, odnosno koliki stupanj rizika preuzima kreditor.

- faktor zaduženosti - godine - prikazuje za koliko godine će tvrtka, uz pretpostavku nultog stopa rasta i visinu trenutnog zaduženja, moći vratiti sve svoje kreditne obveze
- tuđi kapital u poslovnom prihodu - mjeri odnos svih obveza tvrtke (dugoročnih i kratkoročnih) s ostvarenim poslovnih prihodom
- koeficijent vlastitog financiranja - prikazuje kolika je rizičnost ulaganja u poduzeće, odnosno koliki postotak rizika preuzima vlasnik, a koliko kreditor u svome financiranju
- stupanj pokrivenosti I - tzv. zlatno bankarsko pravilo koje nalaže ročnu usklađenost dijelova aktive i pasive, odnosno zahtijeva financiranje dugotrajne imovine iz dugoročnih izvora, bilo vlastitih ili tuđih
- stupanj pokrivenosti II - tzv. zlatno bilančno pravilo koje nalaže usklađenost s obzirom na vlasništvo, a prema kojemu dugotrajnu imovinu treba financirati iz vlastitog kapitala
- stupanja samofinanciranja - prikazuje u kojemu omjeru vlastito financiranje sudjeluje u poslovanju tvrtke
- tuđi kapital prema vlastitom kapitalu - mjeri odnos vlastitog kapitala vlasnika prema kapitalu ostalih sudionika (banke, dobavljači, nefinancijske institucije i dr.)
- financijska poluga - mjeri odnos vlastitog kapitala vlasnika prema kapitalu Banke. Ovaj pokazatelj mjeri rizik same banke prema poduzeću, bez da uzima u obzir ostale kreditore
- pokazatelj kreditne zaduženosti - prikazuje relativnu granicu do koje poduzeće rabi posuđeni novac.

2.3.4. Profitabilnost

Prema načelu profitabilnosti potrebno je ostvariti što veći financijski rezultat sa što manjim ulaganjima. Tvrtka posluje rentabilno kada ostvaruje pozitivan financijski rezultat, odnosno višak prihoda nad rashodima, a nerentabilno je kad ostvari gubitak u poslovanju:

- bruto marža - predstavlja bruto razliku između prihoda i rashoda
- operativna marža profita I - EBITDA - mjeri profitabilnost zarade prije kamata poreza i amortizacije u odnosu na ostvarene prihode od prodaje

- operativna marža profita II - EBIT - mjeri profitabilnost zarade prije kamata i poreza u odnosu na ostvarene prihode od prodaje
- operativna marža profita III - EBT - mjeri profitabilnost zarade prije poreza u odnosu na ostvarene prihode od prodaje
- neto marža profita - mjeri profitabilnost u odnosu na ostvarene prihode od prodaje; neto dobit po novčanoj jedinici prihoda od prodaje
- ROI - mjeri ukupnu učinkovitost postojeće imovine u stvaranju profita; sposobnost ostvarivanja zarade uloženog kapitala
- ROE - mjeri sposobnost zarade knjigovodstvene vrijednosti dioničkog uloga, odnosno vlastitog kapitala vlasnika
- pokriće troškova kamata - prikazuje koliki postotak ostvarene zarade tvrtka mora izdvojiti za otplatu troškova kamata po kreditima

3. ANALIZA NEFINANCIJSKIH POKAZATELJA - «SOFT FACTS»

Veoma važan dio u određivanju kreditne sposobnosti određenog trgovačkog društva, predstavljaju i nefinancijski elementi tzv. «soft facts». To je način analiziranja tvrtke na temelju informacija koje se dobivaju u odnosima s tvrtkom, te u svojem prvotnom stanju nisu kvantificirani. Kako bi se mogli uspoređivati i mjeriti, banka ih pokušava kvantificirati pomoću različitih veličina. Client manager zadužen za određenu tvrtku unosi u računalni program različite ocjene trgovačkog društva, te se na temelju tih ocjena izvršava njihova kvantifikacija i određuje rating tvrtke. Konačni rating određene tvrtke dobije se analiziranjem financijskih izvještaja koji su dakako i temelj za određivanje financijske sposobnosti i sposobnosti zaduženja tvrtke, te nefinancijskih izvještaja i procjene dobivenih od client managera.

SOFT FACTS

Osnovni unos nefinancijskih pokazatelja u ocjeni kreditne sposobnosti određene tvrtke, podijeljen je na 7 osnovnih kategorija. Svaka kategorija nosi određene vrijednosti i ima određenu «težinu» pri izračunu ratinga.

Prvu kategoriju obuhvaćaju **Osnovni podaci**, odnosno povod izrade ratinga. Povod izrade ratinga može biti različit od tvrtke do tvrtke, a upravo taj povod predstavlja jedno od mjerila u određivanju visine ratinga. Kao povod izrade može biti:

- redovita ocjena boniteta
- davanje novog kredita
- povećanje kredita
- prolongacija postojeće obveze
- upadljivo kretanje poslovanja (nagli rast ili nagli pad)

- izvanredan događaj
- ozdravljenje tvrtke

Sljedeća kategorija odnosi se na **upravu trgovačkog društva** odnosno samog poduzetnika ili vlasnika tvrtke. Ovi pokazatelji su podijeljeni u nekoliko kategorija u kojima se ocjenjuju različite osobine poduzetnika, a koje mogu biti:

1. osobne kvalitete
 - sposobnost direktora da donosi odluke
 - sposobnost da ispravno ocijeni razvojne mogućnosti
 - savjesnost poduzetnika
 - probitačnost poduzetnika
2. kvalifikacije/obrazovanje direktora
 - stupanj obrazovanja poduzetnika
 - iskustvo poduzetnika
 - je li poduzetnik ikada bio pogođen stečajnim postupkom, odnosno, da li je tvrtka koju je vodio ikada završila u stečaju ili likvidaciji
3. osobno okruženje
 - postoje li kod poduzetnika obiteljski problemi
 - postoje li kod poduzetnika zdravstvene tegobe
 - ima li poduzetnik životni stil koji se ne priliči
 - postoje li saznanja o razmiricama unutar managementa poduzeća
 - kakva je fluktuacija najvažnijih suradnika u managementu tvrtke
4. pitanja nasljednika
 - dob poduzetnika
 - iskustvo nasljednika

Iduća kategorija nefinancijskih pokazatelja odnosi se na **računovodstvo**. Računovodstvo i suradnja banke s računovodstvom tvrtke veoma je važna pri analizi, dostavljanju i obradi financijskih pokazatelja. Upravo je sastav, veličina i ažurnost računovodstva bitan faktor pri uspješnom funkcioniranju svake, pa i najmanje tvrtke. Ocjena računovodstva se donosi na temelju sljedećih pokazatelja:

- veličina računovodstva obzirom na broj ljudi
- broj kvalificiranih osoba u računovodstvu
- ažurnost računovodstva
- koliko se često provodi postupak slanja opomena
- postoji li izračun contribution margin¹
- postoji li pouzdana kalkulacija proizvoda
- postoji li obrazac troškova poduzeća

¹ «Contribution margin» je granična dobit po jedinici prodaje. To je veličina koju tvrtke izračunavaju prilikom kalkulacija, a koristi se kao mjera operativne poluge. U uslužnom, odnosno radno-intenzivnom tercijarnom sektoru, izračun «contribution margin» je značajnija mjera, nego što je to u kapitalno intenzivnom industrijskom sektoru.

- izrađuju li se planski računi zadovoljavajuće kvalitete
- da li se planski pokazatelji dostavljaju banci
- provode li se analize o odstupanju na temelju usporedbe planiranih/ostvarenih vrijednosti

Ocjena **tržišta** vrlo je važan nefinancijski pokazatelj prilikom analize tvrtke. Tržište u kojem tvrtka djeluje, značajno će utjecati na prodaju, marže, te budući poslovan razvoj svake tvrtke. Konkurencija, struktura dobavljača i struktura kupaca, profiliraju tvrtku i određuju stupanj rizika s kojim se tvrtka susreće u svome poslovanju. Ocjene se kvantificiraju na temelju sljedećih pokazatelja:

- kakva je konkurencija u djelatnosti tvrtke
- u kojoj mjeri je poduzeće ovisno o tržišnoj konjunkturi
- kako se ocjenjuje sjedište poduzeća u geografskom smislu
- kako se ocjenjuju proizvodi/usluge i asortiman poduzeća
- kakvu prolaznost imaju proizvodi/usluge poduzeća
- kako se razvija potražnja za proizvodima/uslugama poduzeća
- kako se procjenjuje budući razvoj poduzeća na tržištu
- postoji li ovisnost prema inozemnom društvu majci uvjetovana poslovima/narudžbama
- postoji li rizik od tečajnih razlika
- da li je rizik tečajnih razlika problematičan za poduzeća
- koliko poduzeće ima dobavljača
- koliko je od njih glavnih dobavljača
- koliki udio u nabavi ima najvažniji dobavljač
- koliko je lako zamijeniti najvažnijeg dobavljača
- koliki udio u ukupnoj nabavi ima dobavljač drugi po važnosti
- koliko je lako zamijeniti dobavljača drugog po važnosti
- koliko kupaca ima poduzeće
- koliko je od njih glavnih kupaca
- koliki udio u prometu ima glavni kupac
- koliko je lako zamijeniti glavnog kupca
- koliki udio u ukupnom prometu ima drugi kupac po važnosti
- koliko je lako zamijeniti kupca drugog po važnosti

Sljedeći nefinancijski pokazatelj koji se ocjenjuje, odnosi se na **kvalifikacije zaposlenika**, odnosno na stupanj iskorištenosti kapaciteta. U ovome dijelu ocjenjuju se:

- kvalifikacije zaposlenika
- investira li se u nove tehnologije, u obnovu strojnog parka, odnosno postrojenja ili podružnica tvrtke

- kolika je iskorištenost kapaciteta kod poslova tvrtke

Sljedeće područje analize nefinancijskih pokazatelja je **odnos klijenta i banke**. Način na koji se klijent odnosi prema banci, pokazuje način na koji se odnosi i prema ostalim sudionicima u svome poslovanju (kupcima, dobavljačima), što može imati presudan utjecaj u perspektivi i budućem razvoju svake tvrtke. Općenito se ocjenjuje:

- kakva je poslovna suradnja između poduzeća i banke
- koliko dugo postoji poslovna suradnja između poduzeća i banke
- da li je vlastita banka glavna ili sporedna poslovna banka
- da li se menadžment pridržava dogovora i obećanja
- da li se dokumenti koje banka zatraži dostavljaju brzo i kompletno
- nastoji li poduzetnik reducirati osobno jamstvo
- da li je u posljednjih 12 mjeseci došlo do nedozvoljenog prekoračenja odobrenih kreditnih limita
- da li je u posljednjih 12 mjeseci došlo do zakašnjenja kod povrata investicijskih kredita
- kakvi su bili prometi preko računa banke u posljednjih 12 mjeseci

Na kraju analize nefinancijskih pokazatelja mjere se **faktori upozorenja i rizika**. Ovi faktori su rani signal da s tvrtkom nešto nije u redu, te da je potrebno poduzeti neke korake u njihovom ispravljanju, odnosno da je hitno potrebno pokušati tvrtku restrukturirati na način da se rizici otklone ili svedu na najmanju moguću mjeru. Ovo je također i upozorenje poduzetniku, da je potrebno nešto mijenjati, ili bi u protivnom poslovanje tvrtke moglo otići u neželjenom smjeru. Faktori su sljedeći:

- kvaliteta bilance nije pouzdana (materijalna točnost i/ili ocjene)
- primjetna opasna tendencija rasta (npr. Godišnji rast prihoda >20%)
- aktualni razvoj poslovanja ima negativnu tendenciju
- postoje netransparentni dijelovi poslovanja tvrtke
- dana je loša ocjena od strane nezavisne rating agencije
- poduzeće je podnosilo zahtjeve za odgodu plaćanja kamata i/ili glavnica
- protesti po mjenicama zadnje tri godine
- blokada računa
- kasne plaćanja prema MF, HZZO ili radnicima za plaće
- provedene su mjere koje su se vrlo negativno odrazile na povjerenje
- provedena je ovrha nad imovinom poduzeća

- u zadnjih godina bilo je vraćenih čekova ili zloupotrebe čekova
- posljednje tri godine potraživanja se naplaćuju prisilno / sudskim putem
- velika obveza korisnika kredita u dospelosti većoj od 90 dana
- ne postoje adekvatni instrumenti osiguranja
- dogovoreno je produljenje otplate kredita
- tvrtka je pokrenula stečajni postupak

4. ZAKLJUČAK

Ulaganje u sadašnjosti radi ostvarivanja određenih efekata u budućnosti karakteristično za sve projekte nužno je povezano s određenim stupnjem rizika i neizvjesnosti da se očekivani efekti analiziranog projekta neće ostvariti, odnosno da će se ostvariti s određenim stupnjem varijabilnosti rezultata takvih ulaganja prema onima planiranim, odnosno očekivanim (Orsag, S., 2002., 23). Učinkovita provjera i prikupljanje informacija sačinjavaju važan princip upravljanja kreditnim rizikom. Proces odobravanja kredita određenom trgovačkom društvu svakako se temelji na što je moguće detaljnijem prikupljanju informacija, prije svega podaci o bilanci i računu dobiti i gubitka, te o aktivni i pasivi tvrtke. Međutim, zadatak banke je procijeniti i eventualno buduće poslovanje tvrtke, te procijeniti buduće prodajne rezultate tvrtke i njezinu uspješnost u budućnosti. Prije procjene kreditne sposobnosti tvrtke, djelatnici banke obično i posjećuju prostore tvrtke kako bi se iz prve ruke došlo do podataka o njezinom poslovanju. U pojedinim slučajevima i ti tzv. Soft facts-i mogu imati prevagu i presuditi o konačnom donošenju odluke o kreditiranju.

Prije svega, važno je reći da svaka pojedina banka ima svoje procedure, ovlasti i postupke donošenja odluka o kreditiranju i ocjenjivanju kreditne sposobnosti. Ono što je svima zajedničko, je nastojanje što je moguće više smanjiti neizvjesnost i rizik ne vraćanja odobrenog kredita.

5. LITERATURA

1. Mishin, F., S., Eatkons, S.G., Financijska tržišta i institucije, IV. izdanje, Mate, Zagreb, 2008
2. Negro, F.Z.: Financijski menadžment, Visoka škola za turizam Šibenik, Šibenik, 2002.
3. Orsag, S.; Budžetiranje kapitala Procjena investicijskih projekata, Masmedija, Zagreb, 2002.
4. Van Horne, J.C., Wachowicz, J.M.: Osnove financijskog menadžmenta, IX. Izdanje, Mate d.o.o. Zagreb, 2002.
5. Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S., Žager, L.: Analiza financijskih izvještaja, 2 prošireno izdanje, Masmedia d.o.o., Zagreb, 2008.